

ПУБЛІКАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ З ІСТОРІЇ РЕПРЕСІЙ НА ВІННИЧЧИНІ

Ключові слова: архівно-слідчі справи, Вінниччина, репресії.

Keywords: archived investigation cases, Vinnytsia region, repressions.

Після здобуття незалежності Україна почала відкривати темні сторінки історії державного утворення, під окупацією якого перебувала 70 років Радянського Союзу. Сьогодні ця тема, незважаючи на розсекреченість матеріалів, все ще містить чимало білих плям. Війна, що триває зараз, змінює ракурс вивчення багатьох проблем історичного минулого, зокрема україно-російських відносин. Виникає гостра необхідність вивчення матеріалів злочинного режиму задля запобігання його відновленню сьогодні та в майбутньому. Тому важливим і актуальним є вивчення та аналіз уже опублікованих архівно-кримінальних справ та сприяння публікації нових матеріалів.

Репресії радянського режиму на Вінниччині у 20–30-ті рр. ХХ ст. досліджували С. Трухманова [10], А. Малигін [2], В. Жезицький [1], К. Завальнюк [11], окремі її аспекти розглянуто в статтях Р. Подкура [3], Н. Титової [9]. Наступну групу літератури складають напрацювання, як-от науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією», що для Вінницької області нараховує 5 томів [4; 5; 6; 7; 8].

Метою доповіді є аналіз документів, що віддзеркалюють репресивну політику радянського уряду щодо жителів Вінниччини, опублікованих у серійній публікації «Реабілітовані історією».

Кожен том збірки має певну структуру, обов'язковим компонентом якої є передмова, присвячена характеристиці змісту публікації. Для нашого дослідження важливими є розділи «Документи свідчать», «Мовою документів. Архіви розповідають». Вони містять публікації архівних матеріалів, які дають змогу дослідити дії каральних органів, партійних чиновників вінничан у 20–30-ті рр. ХХ ст. Варто зазначити, що третя книга окремого розділу з такими матеріалами не має, проте містить архівні документи. Наприклад, «Лист Голови комітету держбезпеки В. Семичастного до ЦК КПРС» розміщено наприкінці книги у розділі «Довідково-інформаційні додатки» [6, с. 780].

У першій книзі розміщена загальна діловодна документація – звіти щодо населення, інструкції для органів влади, протоколи засідань військових рад, вистяги з наказів, телефонограм, листи комнезамів про виконання наказів, – які відбивають формування та діяльність репресивно-каральної системи з початку 20-х рр. ХХ ст. Це, зокрема, наказ «Про структуру органів ВУЧК», який було видано 6 травня 1921 р. [4, с. 106], «Інструкція про створення в селах Ольгопільського повіту органів радянської влади» [4, с. 98]. У розділі «Документи свідчать» другої книги опубліковано документи часів «Великого терору» 1937–1938 рр., один із яких відносять до партійної документації. Прикладом цього виду документації може стати постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Питання НКВД про репресування колишніх куркулів, кримінальних та антирадянських елементів»,

яка є частиною протоколу засідання № 51, п. 442 за 20 червня – 31 липня 1937 р. [5, с. 24]. Інший документ стосується органів державної безпеки УРСР – «Відомості про національний склад громадян репресованих за рішеннями обласних трійок НКВС УРСР» від 4 січня 1938 р.

У четвертій книзі документи стосуються вивезення польського населення з України до Казахстану. Вони належать до загальної діловодної документації, а саме звітної (доповідні записки, наприклад, «Доповідна записка заступника наркома внутрішніх справ УРСР З. Кацнельсона секретарю ЦК КП(б) М. Попову та голові РНК П. Любченку про кошторис на вивезення сімей до Казахстану» від 9 травня 1936 р. [7, с. 8]; спецзведення).

П'ята книга містить документи спеціального діловодства, а саме архівно-слідчу справу І. Корабльова – начальника УНКВС по Вінницькій області, з якої для публікації взято такі документи: «Лист колишнього начальника УНКВС у Вінницькій області І. Корабльова до Політбюро ЦК ВКП(б) та секретарю ЦК ВКП(б) Й. Сталіну про переслідування співробітників державної безпеки через виконання наказів керівництва НКВС СРСР», що демонструє особисте ставлення звинуваченого до переслідувань «нквдистів»; постанова про арешт, у якій викладено причини арешту, основні докази й свідчення про попереднє розслідування; обвинувальний висновок (вирок, мовою оригіналу – «заключение»), який був приводом до початку судового розслідування; протокол судового засідання Військового трибуналу військ НКВС, який висвітлює перебіг судового засідання; вирок військового трибуналу, який визначає міру покарання, обсяг стягнень та обмежень; ухвала Військової колегії, що містить відповідь на апеляційну заяву (касаційний протест) [8, с. 40–162].

Отже, опублікована в серійній археографічній збірці діловодна документація включає партійне діловодство, документи каральних органів, у тому числі судово-слідчу документацію. На її прикладі можемо визначити напрями та зміст репресивної політики влади на Вінниччині, її виконавців, склад слідчих справ, їх особливості для різних періодів.

Джерела та література

1. Жежицький В. Й. Політичні репресії на Поділлі у 20-х – 30-х рр.: загальні тенденції та регіональні особливості: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. Київ, 1997. 22 с.
2. Малигін А. Червона акула (Єжовщина на Вінниччині): док.-публіцист. нариси. Вінниця: б. в., 1995. 96 с.
3. Подкур Р., Ченцов В. Документы органов государственной безопасности УССР 1920–1930-х годов: источниковедческий анализ. Тернополь: Збруч, 2010. 372 с.
4. Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Вінницька область. Кн. 1. Вінниця: ДП «ДКФ», 2006. 908 с.
5. Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Вінницька область. Кн. 2. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2007. 848 с.
6. Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Вінницька область. Кн. 3. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2010. 784 с.
7. Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Вінницька область. Кн. 4. Вінниця: ФОП «Каштелянов О. І.», 2012. 776 с.
8. Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Вінницька область. Кн. 5. Київ: Центр ДЗК, 2015. 640 с.

9. Титова Н. В. Репресії на Поділлі 1930-х років: українська та польська лінії. *Історія України. Маловідомі імена, події, факти*. 2007. Вип. 34. С. 79–115.
10. Трухманова С. Л. Інтелігенція міст Поділля – об’єкт репресивної політики більшовицької адміністрації в Україні, 1920-ті – початок 1930-х років. *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. 2007. Вип. 34. С. 115–142.
11. Червоний смерч над Поділлям: іст. дослідж. / К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк. Вінниця: Державна картографічна фабрика, 2008. 248 с.

Кравець Дар’я

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ СТУДЕНТІВ У ПОЛЬЩІ 1980-Х РР. ЯК ОБ’ЄКТ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОЛЬСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Ключові слова: Незалежна асоціація студентів, Польща, студенти, опозиція, історіографія.

Keywords: Independent Student Association, Poland, students, opposition, historiography.

Студентство та студентське самоврядування – одна з актуальних тем у розмовах про сучасний стан і проблеми існування українських закладів вищої освіти. Не менш важливою є ця тема і для Польщі, яка стала прихистком для українців сьогодні, і де ще до російського вторгнення навчалася українська молодь. Польські університети та інститути, значна частина яких мають столітню історію, а деякі з них було засновано у часи комуністичної Польщі, звертаються до своєї історії, де подіям часів ПНР приділяється увага у контексті боротьби студентів за свої права з тоталітарною владою країни [4; 5]. Події польської кризи 1980–1981 рр. стали поштовхом до оформлення Незалежної асоціації студентів (далі – НАС), яка зробила вагомий внесок у розбудову демократичної Польщі.

Мета цієї доповіді – з’ясувати стан дослідження НАС сучасними польськими ученими.

Нагадаємо декілька фактів з історії НАС. Вона була заснована 22 вересня 1980 р. Це стало можливим завдяки поступкам влади протестному руху, що загрожував зростанням із кінця 1970-х рр. Дозвіл на утворення незалежних профспілок активізував утворення інших незалежних спілок, не підпорядкованих владі. Так постала НАС, що підтримала «Солідарність» і стала невід’ємною частиною боротьби за демократичну Польщу. Коли було введено воєнний стан, діяльність НАС була заборонена, багато членів арештовано та ув’язнено, а відновлення асоціації відбулося вже у 1989 р.

Помітним явищем у дослідженні опозиційної діяльності НАС в останні два десятиліття стала активна археографічна робота. Було опубліковано документи з архівів Польщі, спогади та усні свідчення. Головну роль у цьому відіграє Інститут національної пам’яті Польщі. За його підтримки та участі Р. Плєскота та Р. Спалека у 2011 р. було видано ґрунтовну збірку «Незалежна асоціація студентів Варшавського університету у спогадах (1982–1990)» [8]. Ще одне видання, варте уваги, – збірка документів «Незалежна студентська асоціація. 1980–1981» (2012), упорядником якої став відомий фахівець із теми К. Дворачек [3]. За рік